

Ірина Маслікова,
к.філос.н., доцент,
доцент кафедри етики, естетики та культурології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМА ВИМІРЮВАННЯ БЛАГОПОЛУЧЧЯ В ЕТИЧНОМУ КОНСЕКВЕНЦІАЛІЗМІ

Ірина Маслікова. Проблема измерения благополучия в этическом консеквенциализме

В статье осуществляется критический анализ монистических и плюралистических концепций благополучия. Выясняются теоретические и практические проблемы измерения благополучия, связанного с удовлетворением желаний и предпочтений, использованием возможностей и реализацией общего блага.

Ключевые слова: этический консеквенциализм, теории желаний, этический сатисфакционизм, теории объективных списков, благополучие, благосостояние, общее благо.

Етичне питання вибору правильного способу життя як на рівні індивідуальної біографії, так і на рівні стратегічного планування урядів є тим питанням, що ніколи не втрачає своєї актуальності. Тому не дивно, що численні теорії благополуччя, що виникли в ХХ ст. у межах етичного консеквенціалізму, прагнуть надати чіткий інструментарій для вимірювання індивідуального життя та оцінки цілей соціальних практик, а також результатів діяльності соціальних інститутів.

Однак такого роду обґрунтування з неминучістю породжують численні запитання. Чи можливо порівнювати між собою ті чи ті способи життя? Чи можливе таке порівняння за шкалою морального і політичного мислення? Розумовий експеримент, що дозволяє уявити себе на місці іншого дозволяє тільки лише в певній мірі здійснювати міжособистісне порівняння за аналогією з порівняннями своїх особистих можливих станів і уподобань. У виборі того чи того способу життя для себе людина звертається до своїх власних цінностей, уподобань, смаків. Очевидно, вибір правильного способу життя в цілому, який претендував би на об'єктивність, передбачає відмову від таких особистісно забарвлених уподобань, що прив'язують до конкретного способу життя. І якщо спроба позбавитися від всебічного розуміння певного способу життя буде умовно здійснена, то яким чином тоді порівнювати між собою альтернативні способи життя, якщо про них нічого не відомо? Як визначити вид діяльності, який для людини буде кращим і правильним, якщо вона не має особистісного досвіду перебування в цій діяльності? Адаже загальні знання про ці види діяльності

або професії, почерпнуті з наук, не дають розуміння того, наскільки той чи той спосіб життя підходить конкретній людині¹.

Відповіді на це запитання прагне надати консеквенціалістська етика, у межах якої відбулися трансформації, які призвели до появи різноманітних моністичних концепцій «благого життя» — теорій бажання або утилітаризму уподобань (Р. Брандт), теорій сатисфакціонізму (У. Самнер, Ф. Фельдман, К. Хезвуд та ін), що виходять з первинності блага задоволеності, та плюралістичних теорій благополуччя — теорії об'єктивних списків (Р. Крістофер, Дж. Гріффін), концепцій можливостей (М. Нуссбаум, А. Сен, Р. Інглхарт та ін.), що ґрунтуються на низці об'єктивних цінностей-благ. Обґрунтовуючи в якості належного той чи той спосіб правильного та доброго життя, представники всіх цих теорій стикаються з проблемою вимірювання. Оскільки в українському етичному дискурсі недостатньо приділяється уваги сучасним дискусіям, що відбуваються в англomовній етиці, *метою* даної статті є критичний огляд сучасних теорій благополуччя в аспекті проблеми його вимірювання.

Прості теорії бажання (Simple Desire Satisfaction) в оцінці життя людини виходять з того, що життя вважається добрим, якщо всі бажання задоволені. Оскільки в теоріях бажань висхідною точкою є не суб'єктивне почуття задоволення, а його передбачення, свідомо підготовленість до нього, передчуття², то така установка свідомості може підлягати раціоналізації, а також підлягати чітким утилітаристським розрахункам. Тим не менш, розрахунок бажань наражається на низку проблем. По-перше, у процесі калькуляції ще нездійснених і вже здійснених бажань легко помітити, що бажання не є статичними, вони часто трансформуються в процесі життя. Те, що вбачається бажаною метою підлітку, в зрілішому віці вже не здається таким бажаним. По-друге, проблеми можуть виникати з тим, що деякі бажання, спрямовані на благо іншої людини, будучи реалізованими, можуть не впливати на добробут того, хто власне продукував такі бажання. Можна бажати здоров'я випадковому подорожньому, але так і не дізнатися про його подальше одужання. Так само зазвичай виконуються побажання вмираючих, проте це зобов'язання ніяк не пов'язано з міркуваннями добробуту того, хто незабаром помре або вже помер. Відповідно братися до уваги можуть тільки власні бажання щодо свого власного життя. Однак таке уточнення не можна застосовувати до спільного блага, оскільки в розрахунок слід приймати не стільки своє власне життя, а життя великої кількості людей. По-третє, далеко не завжди сприяє зростанню благополуччя, і

¹ Griffin J. Well-being. Its Meaning, Measurement and Moral Importance. — New York: Clarendon Press, Oxford University Press, 1990. — 412 p. — P. 110.

² Feldman F. The Good Life: A Defense of Attitudinal Hedonism // Philosophy and Phenomenological Research — № 65, 2002. — P. 604—628. — P. 608.

навіть навпаки, призводить до зниження добробуту інших людей задоволення «дефективних» бажань, походження яких може мати різні джерела: зіпсованість, погана інформованість, ірраціональні уявлення і переконання¹. Таким чином, залишається недостатньо зрозумілим, реалізацію яких бажань слід брати до уваги в розрахунку як індивідуального благополуччя, так і добробуту суспільства в цілому.

Наступна проблема теорій бажання пов'язана із певною парадоксальністю оцінки зміни благополуччя індивіда залежно від зміни деяких бажань у бік їх «удорожчання», якщо такі бажання будуть здійснені. Рональд Дворкін звертає увагу на те, що повсякденне життя простої людини, яка задовольняє свої невибагливі бажання, повинно вважатися благополучнішим, ніж життя людини, яка мріє про статусне споживання, що не може бути реалізованим у повному обсязі через його високу вартість². У такому оцінюванні не враховується зростання активності такого індивіда в напрямку того, щоб не тільки культивувати в собі вишукані бажання, але й здатності їх реалізовувати (більш трудомістка, кваліфікована, складна робота, що займає набагато більше часу, високі ризики такої роботи та ін.). Тут постає очевидною розбіжність в оцінках таких трансформацій особистих біографій з позицій теорій бажань і повсякденної свідомості. Буденна свідомість, сформована не в останню чергу маркетинговими технологіями, буде оцінювати добробут людини, занурену у пучину статусного споживання, безумовно вище, ніж благополуччя скромної людини з простими смаками. Але навіть якщо і не брати до уваги негативні проблеми «суспільства споживання», що впливають з росту статусного споживання, варто все-таки погодитися з тим, що формування нових смаків, їх ускладнення, робота над розширенням різноманітності власних інтересів та реалізацією нових життєвих проектів є благом для індивіда. Звідси випливає, що теорії бажань не терплять поразки, а вимагають ускладнення своїх і так вже непростих розрахунків.

Ще одне зауваження щодо теорій бажань висунув Суїкканен Юссі, звернувши увагу на те, що вони виключають з простору доброго життя спонтанних людей³. Оскільки передбачається, що консеквенціалістський розрахунок має включати в себе всі етапи дії, починаючи від її планування і постановки цілей, закінчуючи оцінкою досягнутих результатів. У таку логіку не вписуються спонтанні люди, які не планують своє жит-

¹ *Heathwood C.* Desire Satisfactionism and Hedonism // *Philosophical Studies*. — 2006. — P. 539—563. — P. 550.

² *Dworkin R.* What is Equality? Part 1: Equality of Welfare // *Philosophy and Public Affairs*. — Vol. 10, No. 3. (Summer, 1981). — P. 185—246. — P. 229—240.

³ *Suikkanen J.* This is Ethics: An Introduction. — Oxford: Wiley Blackwell, 2015. — 305 p. — P. 33.

тя, живуть сьогоднішнім. Однак навряд чи вони самі оцінюють своє життя як нещасливе. Таким чином, такого роду теорії, що орієнтовані виключно на раціональних суб'єктів, не здатні враховувати дії та їх наслідки, що лежать за межами такого раціонального планування та розрахунку.

Звідси випливає і проблема визначення правильності бажань людей з особливою чутливістю і організацією психо-емоційного життя, тих людей, що шукають нові смисли свого існування. Ілюстрацію такої колізійності оцінки свого життя і своїх бажань дає герой книги «Щиголь», говорячи про те, що «...ми не можемо вибирати чого нам хочеться, а чого ні, ось вона — неприваблива, тужлива правда. Іноді ми хочемо того, що хочемо, навіть знаючи, що це нас вб'є»¹. Тео, керований «серцем», а не розумом, усвідомлює, що є розряд людей, які в боротьбі із собою, своїм єством просто не можуть взяти курс на помірну «нормальність», віддаючи пріоритет «найчистішій інакшості, у присутності якої ти весь розцвітаєш, розкриваєшся»².

Зазначені проблеми частково долалися в теоріях сатисфакціонізму, зокрема в «теоріях задоволеності життям у цілому» (У. Самнер, Ф. Фельдман), які незважаючи на певні термінологічні та лінгвістичні труднощі, визначають центральну категорію «задоволеності життям як цілим» у якості суб'єктивної оцінки життя індивіда (subjective appreciation of life-as-a-whole). Теорії сатисфакціонізму мають певну перевагу перед теоріями бажання в розрахунку результатів дій індивідів, оскільки людині досить просто дати відповідь на питання про те, чи задоволена вона своїм особистим життям і відповідно, наскільки благополучним воно є. Відповідно в цих теоріях з'ясовуються певні універсальні складові щастя, його змінні, а також значимість порівнянь цих складових для росту оцінки особистого добробуту. Йдеться про значимість порівняльного, а не абсолютного багатства в оцінці благополуччя, значущості зайнятості в житті для самооцінки і самоповаги та ін.³

Теорії сатисфакціонізму прагнуть зняти проблеми міжособистісного порівняння. Здавалося б, якщо ми уявимо двох різних індивідів, орієнтованих на два різних способи життя з відповідними для них системами цінностей (наприклад, один пов'язаний з максимізацією фінансових доходів, а другий — з прагненням до гармонії в особистому житті та професійній самореалізації), складно буде визначити який спосіб життя в під-

¹ *Тартт Д.* Щегол / пер. с англ. А. Завозовой. — М.: АСТ: Corpus, 2015. — 827 с. — С. 826.

² *Там само.* — С. 817.

³ *Лэйард Р.* Счастье: уроки новой науки / пер. с англ. И. Кушнारेвой. — М.: Изд. Института Гайдара, 2012. — 416 с. — С. 82—114.

сумку є благополучнішим. Тим не менш, таке порівняння уявляється можливим, якщо його здійснювати між певними ідеальними уявленнями про способи життя як набору сукупних характеристик, притаманних суб'єкту, що його проживає. При цьому не потрібно проводити уявні експерименти, ставити себе на місце іншої людини за допомогою розвиненої уяви або здатності до емпатії, необхідно лише мати максимальну повноту знання про той чи той «профайл» ціннісних характеристик способів життя¹. Тим не менш, такий спосіб розв'язання проблеми містить у собі небезпеку схематизацій.

Другий спосіб подолання суб'єктивності в порівнянні уподобань, так само як і способів життя, запропонував Дж. Харсаньї. Він вказує на те, що незважаючи на різницю уподобань, всі вони за своєю суттю формуються певним набором змінних чинників. Відповідно, якщо порівняння самих переваг не може бути позбавленим суб'єктивності, то урахування чинників, формуючих уподобання та бажання, буде можливим, оскільки такі чинники як соціальне та природне середовище, спадковість, біологічна схильність, виховання є достатньо типовими. Отже, якщо навіть у певний час уподобання двох індивідів будуть відмінними, то в ширшій перспективі їхні уподобання будуть схожими, якщо вони мають схожу історію життя та вроджені здібності. Тобто, міжособистісне порівняння може відбуватися не через порівняння самих уподобань, а умов їхнього формування².

Однак навіть таке врахування умов формування уподобань не позбавлене складнощів, особливо, коли йдеться про розрахунки зростання спільного блага. По-перше, неможливо взяти до уваги все розмаїття людей, що мають різні фізичні характеристики, пов'язані з працездатністю, віком, статтю, станом здоров'я. По-друге, складно розрахувати переваги економічної політики без урахування неоднорідності навколишнього середовища, кліматичних і санітарних умов. По-третє, відмінності соціального клімату — системи освіти, рівня злочинності в суспільстві — відіграють важливу роль у формуванні стартових умов і здійсненні життєвих проектів для всіх людей, однак при цьому важко підлягають калькуляції. По-четверте, існують і відмінності у внутрішньосімейному розподілі доходів, які безумовно впливають на життєвий старт, розвиток потенційних можливостей у зв'язку з рівнем спільного сімейного добробуту³.

¹ *Griffin J.* Well-being. Its Meaning, Measurement and Moral Importance. — New York: Clarendon Press, Oxford University Press, 1990. — 412 p. — P. 119.

² *Harsanyi J. C.* Morality and the Theory of Rational Behavior // *Social Research* Vol. 44, No. 4, Rationality, Choice, and Morality (WINTER 1977). — P. 623—656. — P. 656.

³ *Сен А.* Развитие как свобода / Пер. с англ. под ред. и с послеслов. Р. М. Нуреева. — М.: Новое издательство, 2004. — 432 с. — С. 77—78.

Отже, проблема вимірювання благополуччя впливає з принципової несумірності деяких благ, що мають позитивну цінність для індивіда як у просторі власного життя, так і в житті інших людей і спільноти в цілому. Неспівмірність може проявлятися по-різному, по-перше, у кількісному вираженні, наприклад, одне благо може бути ані більшим, ані меншим за інше, але при цьому вони обоє не будуть рівними один одному. По-друге, може просто не існувати шкали вимірювання для певних благ¹. По-третє, не можна порівнювати між собою цілі життя, що мають різні моральні підстави, зокрема моральні права, уявлення про благополуччя, пруденційне благо, спеціальні моральні зобов'язання та обов'язки². Не уявляється можливим знайти єдину шкалу «моральної ваги»³ для порівняння феноменів моральної свідомості, тим більше, коли вона має певну парадоксальність, що знаходить свій вираз у її дилемності.

По-четверте, неспівмірність може проявлятися у неможливості порівняння деяких благ, що виявляється часто у трагічній ситуації вибору. Так, можна уявити талановиту людину, що страждає важкою формою депресії, що розривається між орієнтацією на досягнення і прагненням до суїциду. Зрозуміло, що немає жодних підстав для зіставлення цінності позитивних звершень і цінності суїциду, навіть якщо він може мислитися як негативна цінність позбавлення від болю. Ці цілі просто непорівнянні між собою⁴. Можуть бути й непорівнянними між собою і результати діяльності, зокрема не підлягає ранжуванню цінність культурних благ чи творчість різних художників, письменників, музикантів. Практичним наслідком цієї проблеми можуть бути труднощі в реалізації культурних проєктів і заходів, пов'язаних із необхідністю фінансової підтримки або вибору конкретних робіт конкретних художників для демонстрації публіці. Ранжування моральної цінності індивідів взагалі не уявляється можливою, оскільки кожен індивід має гідність, що автоматично зрівнює його в правах, а значить і в рівній цінності з іншими. Однак таке ранжування з неминучістю є необхідним, коли низка індивідів нагально потребують соціальної та медичної допомоги, а ресурси для цієї допомоги є вкрай обмеженими. Тим самим, проблема неможливості сумірності з теоретичної площини перетікає в практичну, проблематизуючи соціальну та культурну політики в

¹ Griffin J. Well-being. Its Meaning, Measurement and Moral Importance. — New York: Clarendon Press, Oxford University Press, 1990. — 412 p. — P. 77.

² Там само. — P. 80.

³ Нозик Р. Анархия, государство и утопия / Роберт Нозик; пер. с англ. Б. Пинскера под ред. Ю. Кузнецова и А. Куряева. — М.: ИРИСЭН, 2008. — 424 с.

⁴ Griffin J. Well-being. Its Meaning, Measurement and Moral Importance. — New York: Clarendon Press, Oxford University Press, 1990. — 412 p. — P. 80.

аспекті обґрунтування механізмів фінансової та іншої допомоги громадянам.

По-п'яте, проблеми є і в порівнянні позитивних і негативних величин у визначенні сумарної оцінки благополуччя. Навіть якщо і вийде побудувати шкалу втрат і позитивних цінностей, вони в порівнянні між собою будуть нерівноцінними. Життя, що супроводжується навіть малим стражданням, оцінюватися буде більшою мірою як найгірше у порівнянні з двома іншими, де відмінності проявляються у величині позитивних цінностей¹. Логічно припустити, що уникнення або ж мінімізація страждань будуть пріоритетнішими, ніж максимізація позитивних цінностей. Таким чином позитивні цінності («щастя») мають меншу вагу, ніж негативні («нещастя»).

По-шосте, проблема вимірювання блага іншого та спільного блага пов'язана з відсутністю загальних масштабів, за допомогою яких можна було б вимірювати уявлення про бажане благо. Людина може хотіти того, що мислиться їй як благо, але насправді приносить шкоду. Тому теорія благополуччя має бути зосереджена на реальному благові, а не на тому, що суб'єктивно уявляється благом. «Теорії об'єктивних списків», і зокрема «підхід можливостей» (Р. Крістофер, М. Нуссбаум, А. Сента ін.), позбавляються суб'єктивізму сприйняття і дозволяють оцінювати реальні, об'єктивні речі — доходи або соціальні інститути, що забезпечують певний рівень благополуччя, пов'язаного з раціональними діями, розвитком власних здібностей, наявністю дітей і хорошим виконанням батьківських обов'язків, знанням, осягненням справжньої краси². Однак ці плюралістичні концепції нашоухуються на проблему пропорційності цих різноманітних благ відносно оцінки життя різних людей. Порівнюючи благополуччя окремих людей, відбувається по суті порівняння різноманітних особистих інтересів, часто конфліктних для прийняття морального чесного рішення. Адаже міра важливості того чи іншого блага з «об'єктивного списку» в розрахунку добробуту для кожного окремого індивіда буде різною.

Дана проблема загострюється в площині політичної дії, коли виникає потреба в оцінці діючих соціальних інститутів, їх результатів, що втілюються в показниках спільного блага. Безумовно, тут не може бути й мови про порівняння та підсумовування індивідуальних бажань і способів життя в прив'язці до особливостей індивідів. Зрозуміло, оцінки мають надаватися щодо спільного блага, того, що в цілому є бажаним для громадян, що буде поділятися ними всіма в якості цінності. Такими цінностями вважаються свобода, здо-

¹ Griffin J. Well-being. Its Meaning, Measurement and Moral Importance. — New York: Clarendon Press, Oxford University Press, 1990. — 412 p. — P. 84.

² Parfit D. Reasons and Persons. 2-th Edition. — New York: Clarendon Press, 1987. — 543 p. — P. 499.

ров'я, матеріальний добробут, знання, наявність яких дозволяє краще оцінювати і реалізовувати як свої, так і чужі життєві плани¹. Відповідно наявність або відсутність саме цих цінностей служить критерієм загального оцінювання соціальних інститутів, покликаних створювати, зберігати або просувати спільне благо громадян. У простих випадках позитивна оцінка буде вноситися тоді, коли буде відбуватися зростання однієї з представлених у списку цінностей. Донедавна таким індикатором слугував показник зростання ВВП, завдяки якому зростають і інші цінності. Однак, як уже переконливо було доведено А. Сенем і М. Нуссбаум, показників доходу вкрай недостатньо². Оцінка способів та якості життя окрім індексу валового доходу має включати в себе показники гендерної нерівності та розвитку, багатовимірної бідності, уразливості і формування життєстійкості, здоров'я, освіти, контролю ресурсів, соціальної компетенції, безпеки, міжнародної інтеграції, навколишнього середовища.

У рамках цього теоретичного підходу в останні десятиліття активізуються дослідницькі проекти, спрямовані на збір та аналіз емпіричного матеріалу для виявлення кореляцій між зростанням доходів і суб'єктивного відчуття щастя у представників різних соціальних, етнічних груп і країн. Зокрема вельми цікавою є «База даних щастя світу», впорядкована та опублікована професором соціології Р. Вееґховеном з Роттердамського університету імені Еразмуса (Нідерланди). На підставі аналізу даних про народження і смерть, Доповідей ООН про розвиток людини, а також неодноразових опитувань резидентів різних країн щодо оцінки задоволеності своїм життям у цілому, були виведені коефіцієнти середнього щастя, тривалості щасливих років протягом життя, скоригований рівень середнього щастя громадянина країни з урахуванням усвідомлюваного ним рівня нерівності в щасті через порівняння з іншими співгромадянами³. Масштабні опитування респондентів з понад 100 країн світу за допомогою анкетування, особистих інтерв'ю і за допомогою телефону, проведені в рамках науково-дослідного проекту «Світового вивчення цінностей» — World Values Survey, дозволяють виявити вплив цінностей і переконань на соціально-політичне життя різних країн⁴. Надзви-

¹ Griffin J. Well-being. Its Meaning, Measurement and Moral Importance. — New York: Clarendon Press, Oxford University Press, 1990. — 412 p. — P. 122.

² Nussbaum M. C. Women and Human Development. The Capabilities Approach. — New York: Cambridge University Press, 2001. — 312 p. P.88, 92; Сен А. Развитие как свобода / Пер. с англ. под ред. и с послеслов. Р.М. Нуреева. — М.: Новое издательство, 2004. — 432 с. — С. 107—131.

³ «База данных счастья мира» http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/hap_nat/nat_fr.php?cntry=244&name=Ukraine&mode=3&subjects=36&publics=3

⁴ База данных всемирного исследования ценностей World Values Survey <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSCContents.jsp>

чайно інформативними є Доповіді ООН про розвиток людини¹, в яких зазначається Індекс розвитку людського потенціалу, який складається для більше ніж 190 країн світу з урахуванням гендерної нерівності та розвитку, індексу багатовимірної бідності, показників уразливості і формування життєстійкості, здоров'я, освіти, контролю ресурсів, соціальної компетенції, безпеки, міжнародної інтеграції, навколишнього середовища. Всі ці дані необхідні в якості аргументів для вибудовування політики зайнятості, розгляду питань темпів економічного зростання, відстоювання прав людини, викорінення соціальної несправедливості тощо.

Отже, здійснений критичний аналіз моністичних і плюралістичних концепцій благополуччя дозволив зосередити увагу на проблемі його вимірювання. Але з'ясовані теоретичні проблеми вимірювання благополуччя, що пов'язується із задоволенням бажань та уподобань, використанням можливостей і реалізацією спільного блага в кінцевому стані не є такими, що не можна подолати. Зазначені спроби застосування критеріїв етичної оцінки якості життя у великій кількості країн світу засвідчують їх практичну значущість і спроможність сприяти розвитку людського потенціалу.

Iryna Maslikova, PhD in Philosophy, Docent at Ethics, Aesthetics and Culturology Department of the Philosophical faculty of the Kyiv National University named after Taras Shevchenko.

THE PROBLEM OF MEASUREMENT OF THE WELL-BEING IN ETHICAL CONSEQUENTIALISM

The article deals with the analytical overview of contemporary monistic and pluralistic concepts of well-being. The matter, meaning, and moral importance of well-being are revealed. Representatives of different theories of ethical consequentialism consider well-being, welfare, and the quality of life as satisfaction of desires or preferences, as using of capabilities, achievement of the common good. The problems of measurement of the well-being of individual life, welfare, and the quality of life of nations are cleared up. Variability and "defectiveness" of some goods, mistakenness of some desires, spontaneity, and different characteristic features of individuals make interpersonal comparisons problematic. This paper demonstrates attempts of Desire Satisfaction Theories of Well-being (F.Feldman, J.Griffin, W.Sumner) to overcome these problems. Nevertheless, the fundamental moral and prudential incommensurables of some goods and some values (incomparability, trumping, weighting, discontinuity, pluralism) lead to difficulties in accounting of the common good. These problems lead to difficulties in the implementation of social and cultural policies of the countries.

Overcoming these problems is possible in the Objective List Theories of Well-Being, which offer and justify the set of objective values. The special attention is given to Amartya Sen's and Martha Nussbaum's Capabilities Approach. The development of capabilities stated by these researchers is aimed to lead to the growth of individual well-being, and to increase the welfare of the country as a whole. Accordingly, the presence or absence of these values is the criterion of general assessment of social institutions, which have to create, support and promote the common good. These values were used as the base indicator for measuring the quality of life by UN experts in assessing the well-being of many

¹ Доклад о развитии человека 2010. Реальное богатство народов: пути к развитию человека / пер. с англ. ПРООН. — М.: Весь мир, 2010. — 244 с.

countries of world. Thus, it is argued that the pluralistic theories of well-being demonstrate their good theoretical and practical viability.

Key words: ethical consequentialism, Desire theories, ethical satisfactionism, Objective List Theories, well-being, welfare, common good.

References

1. *Dworkin R.* What is Equality? Part 1: Equality of Welfare // *Philosophy and Public Affairs.* — Vol. 10, No. 3. (Summer, 1981). — P. 185—246. — P. 229—240.
2. *Feldman F.* The Good Life: A Defense of Attitudinal Hedonism // *Philosophy and Phenomenological Research.* — №65, 2002. — P. 604—628.
3. *Griffin J.* Well-being. Its Meaning, Measurement and Moral Importance. — New York: Clarendon Press, Oxford University Press, 1990. — 412 p.
4. *Harsanyi J. C.* Morality and the Theory of Rational Behavior // *Social Research* Vol. 44, No. 4, Rationality, Choice, and Morality (WINTER 1977). — P.623—656.
5. *Heathwood C.* Desire Satisfactionism and Hedonism // *Philosophical Studies.* — 2006. — P. 539—563.
6. Human Development Report 2010: The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development [Russian edition: Doklad o razvitii cheloveka 2010. Real'noe bogatstvo narodov: puti k razvitiyu cheloveka / per. s angl. PROON. — M.: Ves' mir, 2010. — 244 s.]
7. *Layard R.* Happiness, Lessons from a new Science [Russian edition: Ljejard R. Schast'e: uroki novoj nauki / per. s angl. I. Kushnarevoj. — M.: Izd. Instituta Gajdara, 2012. — 416 s.]
8. *Nozick R.* Anarchy, State and Utopia [Russian edition: Nozik R. Anarhija, gosudarstvo i utopija / Robert Nozik; per. s angl. B. Pinskera pod red. Ju. Kuznecova i A. Kurjaeva. — M. : IRISJeN, 2008. — 424 s.]
9. *Nussbaum M. C.* Women and Human Development. The Capabilities Approach. — New York: Cambridge University Press, 2001. — 312 p.
10. *Parfit D.* Reasons and Persons. 2-th Edition. — New York: Clarendon Press, 1987. — 543 p. — P. 499.
11. *Sen A.* Development as Freedom [Russian edition: Sen A. Razvitie kak svoboda / Per. s angl. pod red. i s posleslov. R.M.Nureeva. — M.: Novoe izdatel'stvo, 2004. — 432 s.]
12. *Suikkanen J.* This is Ethics: An Introduction. — Oxford: Wiley Blackwell, 2015. — 305 p.
13. *Tartt D.* The Goldfinch [Russian edition: Tartt D. Shhegol / per. s angl. A. Zavozovoj. — M. : AST: Corpus, 2015. — 827 s.]
14. World Database of Happiness — Available at: http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/hap_nat/nat_fp.php?cntry=244&name=Ukraine&mode=3&subjects=36&publics=3 (Last accessed 03 November 2015)
15. World Values Survey — Available at: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSCContents.jsp> (Last accessed 03 November 2015)

Стаття надійшла 11.10.2015